

TURIZMO SVARBA KAIMO VIETOVĖMS: TEORINIAI ASPEKTAI

Ilona ŠEFLERIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas,
el. paštas: ilona.sefleriene@stud.vdu.lt

Santrauka

Kaimo vietovės, nutolusios nuo didžiųjų miestų, pasižymi mažesnėmis įsidarbinimo galimybėmis ir žemesniu pragyvenimo lygiu. Šiose vietovėse mažėja gyventojų, ypač jaunesnio amžiaus. Jie emigruoja ne tik į užsienį, bet ir į didesnius miestus. Turizmas laikomas vystymąsi skatinančiu veiksniu vietos, regioninio ir nacionalinio lygmenimis. Jis praplečia gyvenimo kokybės gerinimo galimybes ir sukuria naujų veiklų bei uždarbio galimybių prielaidas kaimo vietovėse, tokiu būdu prisidedant prie kaimo vietovių plėtros. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti turizmo įtaką kaimo vietovių plėtrai teoriniu aspektu. Išsiaiškinta, kad kaimo turizmo sampratoje dominuoja geografinis kaimo vietovės aspektas, išskiriantis kaimo turizmą iš kitų turizmo rūšių. Jis gali pakeisti kaimo vietovės socialinę ir ekonominę situaciją, atverti naujas galimybes ekonominei, socialinei ir gamtosauginei plėtrai. Vis dėlto moksliniai tyrimai atskleidžia ne tik teigiamą, bet ir neigiamą turizmo poveikį kaimo vietovėm kultūrinėje, socialinėje, ekonominėje, aplinkosauginėje, technologinėje ir politinėje srityse, sudarančiose kaimo turizmo poveikio vertinimo pagrindą.

Reikšminiai žodžiai: kaimo turizmas, kaimo vietovės, turizmas.

Išvadas

Turizmas kiekvienoje šalyje atsiskleidžia kaip veikla, leidžianti dirbti ir gyventi neturint kitokio pobūdžio resursų. Turizmo dėka atrandamos nuošalios kaimo vietovės, mažai pažįstami kaimai, juose esantys lankytini objektai, išsaugoti papročiai ir tradicijos, plėtojami amatai ir prekyba vietos produktais. Gausėjantys apsilankymai ir žinomumo didinimas sukuria prielaidas vietos potencialo vystymui ir panaudojimui, tačiau kyla ir grėsmė vietos identiteto bei aplinkos apsaugai. Šalies regionai, atsižvelgdami į pasaulyje pastebimas bendras turizmo sektoriaus augimo tendencijas (Huang, 2025), gali tikslingai panaudoti šias galimybes savo kaimo vietovių vystymui. Atsižvelgiant į tai, kad dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus ir nepakankamo darbo vietų skaičiaus kaimo vietovėse pastebimas jaunesnio amžiaus gyventojų trūkumas ir žemesnis pragyvenimo lygis, kaimo turizmo plėtra gali būti svarbi kuriant naujas darbo vietas ir didinant kaimo regionų patrauklumą jaunosms šeimoms.

Vystant turizmą kaimo vietovėse, įtraukiant bendruomenes kaip pagrindinius veikėjus, tikslinga vadovautis socialinių mainų teorija, kuri padeda suprasti ir įvertinti kaimo turizmo svarbą (Alim ir kt., 2021). Pastaraisiais dešimtmečiais auga susidomėjimas kaimo turizmu (Naghizadeh, 2021), kuris tampa vis svarbesne kaimo ekonomikos dalimi. Turizmo įtaka kaimo vietovių plėtrai yra svarbi tiek vietos bendruomenių gyvenimo kokybei, tiek regioniniam bei nacionaliniam ekonominiam augimui (Cvijanović ir kt., 2021; Huang, 2025). Turizmas gali suteikti naujų ekonominių galimybių, skatinti vietos kultūros ir tradicijų puoselėjimą bei prisidėti prie infrastruktūros gerinimo (Kataya, 2021).

Įžvalgus planavimas, pagrįstas tyrimų duomenimis, ir dėmesys ekonominiams, politiniams ir socialiniams kaitos aspektams svarbus užtikrinant tvarią turizmo plėtrą kaimo vietovėse.

Tyrimo **tikslas** – atskleisti turizmo svarbą kaimo vietovių plėtrai teoriniu aspektu.

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Aptarti kaimo turizmo sampratą ir pagrindinius bruožus.
2. Identifikuoti rodiklius, galinčius padėti įvertinti turizmo svarbą kaimo vietovėms.

Tyrimų objektas ir metodai

Tyrimo objektas – turizmo poveikis kaimo vietovėms.

Tyrimo metodai – sisteminė mokslinės literatūros šaltinių analizė. Tyrimui aktualios informacijos atrankos kriterijai nustatyti atsižvelgiant į iškeltą tikslą ir uždavinius. Siekiama nustatyti turizmo vystymo kaimo vietovėse dėsningumus. Analizės metu vadovaujamasi dedukciniu samprotavimu, remiantis mokslinėje literatūroje pateiktų teiginių ir išvadų apibendrinimu, atliktos sisteminės analizės pagrindu (Kardelis, 2016). Sisteminės analizės tikslas – sudėtingo objekto, turinčio daug elementų, tyrinėjimas, atskleidžiant jų visumos santykius ir ryšius (Tidikis, 2003). Vertinant kaimo turizmą kaip sudėtinį objektą, išteklius ir poveikio sritis, identifikuojant vertinimo kriterijus, šis požiūris ir tyrimo prieiga labiausiai atitinka pasirinktą koncepciją.

Paieška buvo atliekama internete ir mokslinių straipsnių duomenų bazėje EBSCO. Paieškos metu naudoti reikšminiai žodžiai, nusakantys tyrimo temą: *turizmas, kaimo turizmas, kaimo vietovių turizmas, turizmo poveikis, kaimo turizmo poveikio vertinimas, kaimo turizmo poveikio vertinimo kriterijai* (angl. *tourism, rural tourism, rural tourism, tourism impact, tourism impact assessment, rural tourism impact indicators*). Rasti 47 paieškos kriterijus atitinkantys straipsniai.

Paieškos metu atsižvelgiama į šaltinių naujumą. Analizuojami pilnateksčiai straipsniai. Pirmiausiai skaitomas straipsnio pavadinimas, jo anotacija (santrauka). Jei yra – įvertinami ir palyginami su numatytais straipsnyje pateikti

reikšminiai žodžiai. Atrankos metu atmetos senesnės nei 2010 m. publikacijos, tačiau kitų autorių atliktų tyrimų analizė paskatino įtraukti H.C. Choi ir E. Choi ir Sirakaya (2006) mokslinį tyrimą, skirtą kaimo turizmo poveikio matavimo instrumento pagrindimui ir vertinimui, kaip ypač vertingą informacijos šaltinį, naudojamą kituose užsienio mokslininkų tyrimuose. Atlikus gilesnę straipsnių analizę, atlikta kruopšti atranka, atmetant straipsnius, kuriuose aprašomi tyrimai atlikti kitose klimato juostose ir neatitinka Lietuvos konteksto, todėl straipsnyje remiamasi dviem metodinės literatūros leidiniais ir 23 moksliniais straipsniais. Kitame analizės etape buvo skaitomas atrinktų straipsnių tekstas, tyrimų aprašymai. Gilinantį į kaimo turizmo poveikio kaimo vietovėms vertinimo aspektus, susitelkta į straipsniuose aprašytas tyrimų metodikas, jose aprašytus tyrimo instrumentus bei jų pagrindimą.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

Turizmo sektorius yra viena iš reikšmingų ekonominio vystymosi paskatų kaimo vietovėse. Tai sektorius, kuris gali padėti sukurti darbo vietas kaimo vietovėse, išsaugoti ir atkurti tradicinę veiklą, generuoti pajamas, kurios gali būti skirtos tos vietovės socialinei ir ekonominei veiklai vystyti (Aleknavičius ir kt., 2014). Turizmas yra glaudžiai susijęs su vietovių vystymusi ir pripažįstamas kaip svarbus vietovės plėtrą skatinantis veiksnys (Kataya, 2021).

Turizmas ir jo ištekliai kaimo vietovėse.

Apibūdinant kaimo turizmo sampratą, pirmiausiai aktualu aptarti turizmą bendrąja prasme. A. Kataya (2021) nuomone, turizmas yra tam tikra ekonomikos globalizacijos forma. Prekių ir žmonių srautai atsiskleidžia kaip socialinių ir ekonominių mechanizmų rezultatas. Perkamosios galios augimas atsispindi ir leidžiant laisvalaikį – jam skiriama vis daugiau dėmesio, todėl turizmas kaip pramoginė, laisvalaikui skirta veikla, tapo svarbiu ekonomikos vystymosi elementu. Greta turizmo išauga ir prekybos reikšmė. Turizmas grindžiamas dviem išteklių komponentais (Kataya, 2021):

- Gamtiniais ištekliais (įspūdingas kraštovaizdis, reljefo konfigūracija, palankios klimato sąlygos, gydomoji vertė, kai kurių gamtos veiksnių gausa).
- Antropogeniniais ištekliais, tokiais kaip lankomais objektais, religiniais paminklais, meno objektais, muziejais ir jų kolekcijomis, etnografijos ir folkloro elementais, išskirtiniais dabartiniais pasiekimais ir kt.

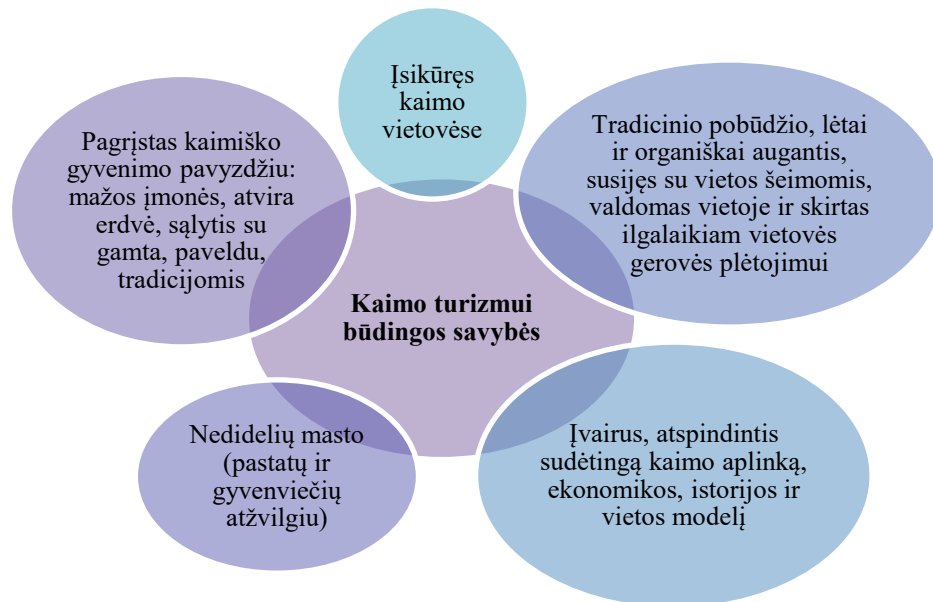
Kaimo turizmas yra antropogeninių turizmo išteklių dalis, tačiau dažnai šie ištekliai papildomi ir specifiniais kaimo vietovėms būdingais elementais, kurie yra tiesiog kasdienio kaimo gyventojų gyvenimo dalis. A. Kataya (2021) teigimu, kaimo aplinkos ir gyvensenos išsaugojimas siejamas su kaimo turizmo inicijavimu ir plėtra. Be to, ši turizmo rūšis yra naudinga palaikant kaimo vietovių gyvybingumą ir ekonominį stabilumą, padedantį sumažinti demografinius skirtumus tarp kaimo ir miesto vietovių.

D.D.Dimitrovski ir kt. (2012) nuomone, kaimo turizmo sąvoka aiškinama įvairiai. J. Maroto-Martos ir kt. (2020) ir E. Giannaki (2014) bei V. Barkausko ir kt. (2015) teigimu, taip yra dėl to, kad skirtingose šalyse kaimo vietovės ir jose teikiamos turizmo paslaugos yra nevienodos, ir tai tampa kliūtimi formuluojant vieningą, tarptautiniu lygmeniu pripažįstamą sampratą. Mokslininkų (Dimitrovski ir kt., 2012, Giannaki, 2014, Barkauskas ir kt., 2015; Maroto-Martos ir kt., 2020) nuomone, universalusias kaimo turizmo apibūdinimas gali būti siejamas su geografiniais kriterijais, nurodant kaimo vietoves kaip pagrindinę veiksmo vietą, taip pat apibūdinama remiantis kaimo turizmo veiklos vykdytojais, įvardinant juos kaip ūkininkus ir kaimo žmones, kurie teikia paslaugas ir organizuoja veiklas siekdami pritraukti turistus į savo vietovę ir gauti papildomų pajamų savo verslui. Esminis kaimo turizmo išskirtinumą lemiantis bruožas – tai kaimo vietovių priešprieša miestui. Pagrindžiant kaimo vietovių sampratą, tikslinga remtis 2010-aisiais Europos Komisija nustatyta kaimo, tarpinių ir miesto regionų tipologija, pateikiančia nuoseklų pagrindą kaimo, tarpinių ir miesto regionų aprašymu ir grindžiama gyventojų tankiu viename kvadratiname kilometre. Kaimo vietovėms pagal šią tipologiją priklauso teritorijos, kuriose gyventojų tankumas yra mažesnis nei 300 gyventojų į vieną kvadratinį kilometrą, o gyventojų skaičius mažesnis nei 5000. Remiantis šiuo kriterijumi, Lietuvoje daugelyje vietovių dominuoja kaimo vietovės, sudarančios beveik 65 proc. teritorijos (Rural development ..., 2014). Todėl analizuojant kaimo turizmą, bus remiamasi šiuo kaimo vietovės apibūdinančiu kriterijumi.

Pastaruoju laikotarpiu, padaugėjus publikacijų kaimo turizmo tema, galima atrasti daug įvairių kaimo turizmo apibrėžimų. Y.Liu ir kt. (2023, p. 2) kaimo turizmą apibūdina kaip „turizmo rūšį, kai lankytojo patirtis susijusi su įvairiais produktais, paprastai kilusiais iš gamtinės veiklos, žemės ūkio, kaimo gyvenimo būdo, kultūros, žvejybos ir ekskursijų“. M.L.Souca (2019, p. 44) siūlo paprastą ir glaustą kaimo turizmo sampratą, apibrėždamas jį kaip „turizmą, vykstantį kaime“. Y. Geng ir kt. (2025, p. 2) apibrėždami kaimo turizmo sampratą, nurodo, kad tai „savita turizmo forma kaimo vietovėse, pritraukianti lankytojus, ieškančius autentiškų išpūdžių, gamtos ir kultūros“. Mokslininkai nurodo, kad tai „įvairiapusė veikla, vykstanti aplinkoje už stipriai urbanizuotų teritorijų ribų, kurioms būdingas smulkus turizmo verslas, vykdomas vietovėse, kuriose žemės naudojimas daugiausiai susijęs su žemės ūkiu, miškininkyste ir gamta“ (Daniloska ir Naumova-Mihajlovskaja, 2015, p. 310). J. Maroto-Martos ir kt. (2020) pateikia Pasaulio turizmo organizacijos suformuluotą turizmo sampratą, kur turizmas apibūdinamas kaip „veikla, kai žmonės keliauja iš savo įprastos gyvenamosios vietos ir laikinai apsistoja už jos ribų kaimo vietovėse“ (Maroto-Martos ir kt., 2020, p. 182). Šiame apibrėžime taip pat dominuoja geografinis kriterijus, pirmiausiai kaimo turizmą siejantis su kaimo vietovėmis. Galima teigti, kad kaimo turizmui ir jo sampratai ypač svarbi objektyvi teritorinė apibrėžtis, siejama su kaimo vietove. Todėl apibendrinant galima teigti, kad turizmas – veikla, kurios metu gaunama kelionių patirtis susijusi su kaimo vietovėmis ir jose gaminamais produktais, vyraujančiu kaimo gyvenimo būdu, aplinka ir kultūra. Tam, kad turizmą būtų galima priskirti kaimo turizmui, jam turi būti būdingos specifinės savybės: mažos gyvenvietės, mažas gyventojų tankis, žemės ūkiu grįsta vietos ekonomika, tradicijas puoselėjanti visuomenė. Pagrindinė charakterizuojanti savybė yra kaimo turizmo gebėjimas tenkinti žmogaus poreikius laisvai erdvei ir suteikti jam gamtos bei kaimo gyvenimo patirties, besiskiriančios nuo miesto

erdvės. Kaimui būdingą aplinką sudaro dirbamos arba nedarbos žemės, tradicinė kaimo architektūra, kraštovaizdis, tradicinė kultūra, specifinės žinios ir įgūdžiai, gyvenamoji aplinka, apranga, mityba, liaudies šokiai, dainos ir legendos. Šių elementų visuma ir ryšiai tarp jų tampa papildoma turizmo verte (Daniloska ir Naumova-Mihajlovskaja, 2015).

Kaimo turizmui priklauso kaimo lankytinos vietos, gamtiniai turai, ekoturizmo turai, kaimo gyvenvietės, miesteliai, kaimo kurortai, apgyvendinimas kaimo sodybose, atostogos ūkiuose, kaimo festivaliai, šventės, renginiai, žemės ūkio populiarijančios veiklos, edukacijos, kūrybinės veiklos (Hajizadeh ir kt., 2024). Kaimo turizmo metu gaunamos patirtys turėtų iš esmės skirtis nuo to, kas siūloma mieste. Taip pat akcentuojami vietos maisto produktai, kiti gaminiai. Tai išskiria kaimo turizmą iš kitų turizmo formų (žr. 1 pav.).

1 pav. Kaimo turizmo savybės (sudaryta autorės pagal N. Daniloska ir H. Naumova-Mihajlovskaja, 2015, p. 310)

Fig. 1. Characteristics of rural tourism (composed by the author based on Daniloska and Naumova-Mihajlovskaja, 2015, p. 310)

N. Daniloska ir H. Naumova-Mihajlovskaja (2015) išskiria pagrindines kaimo turizmo formas: agroturizmas, kai dalyvaujama tradicinėse žemės ūkio praktikose, nesunaikinant ekosistemų ir ūkių šeiminių turimų turto; ekoturizmas – gamtos išteklių pristatymas, išsaugant vertybes ir vietos gyventojų gerovę; kultūrinis, etno arba kultūros paveldo turizmas, susijęs su vietos kultūra, istorija ir archeologija; gamtinis turizmas, mėgstamas dėl rekreacinio pobūdžio (medžioklė, žvejyba, jodinėjimas ir kt.) arba veiklos, susijusios su renginiais, festivaliais ir kt. Šios turizmo formos generuoja pajamas, kurios naudingos vietos bendruomenėms, atokių vietovių gyventojams, o taip pat pasitarnauja gamtos apsaugai. Svarbiausią vaidmenį atlieka kaimo vietovių bendruomenės, teikdamos turistines, maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas, prižiūradamos lankytinas vietas. Todėl ypač svarbus ir bendruomenių dalyvavimas priimančiam sprendimui turizmo plėtros srityje, vietos valdžios institucijų pareiga suteikti joms šias galimybes. E. Giannakis (2014) teigimu, turizmo, žemės ūkio ir kitų ekonominės veiklos sektorių sinergija tampa vis svarbesnė dėl šiose srityse dirbančių žmonių tarpusavio ryšių ir turizmo, kaip plėtros įrankio, vaidmens kaimo vietovėse.

Turizmo plėtrai svarbus ir turimas kaimo turizmo potencialas – tai tam tikroje teritorijoje prieinama turistinėms paslaugoms reikalinga įranga, techninė-materialinė bazė, turistų vartojimui skirtas maisto ir pramonės prekių kiekis, bendra turistinė infrastruktūra, darbo jėga ir komercinės sąlygos (Kataya, 2020). Šiuolaikinis kaimo turizmas reikalauja ir šiuolaikinių technologijų, kurios turėtų būti bet kuriuo metu prieinamos turistams, panaudojimo. Sėkmingam kaimo vietovių turizmo vystymui svarbus kaimo infrastruktūros gerinimas: kelių būklės gerinimas ir priežiūra; viešojo transporto prieinamumas; tinkama susisiekimo sistema; elektrifikavimas; aprūpinimas vandeniu; kanalizacijos ir nuotekų valymo sistemų įrengimas; sanitarinių sąlygų užtikrinimas (Kataya, 2020). Visi šie kaimo infrastruktūros objektai prisideda ne tik prie kaimo turizmo plėtros ir sąlygų turistams gerinimo, bet ir prie vietos gyventojų gyvenimo kokybės pokyčių.

Turizmo poveikis kaimo vietovėms ir jo vertinimo galimybės.

A. Alim ir kt. (2021) teigimu, kaimo turizmas yra auganti turizmo sritis. D. Cvijanović ir kt. (2021) bei X. Huang (2025) pastebi, kad kaimo turizmas gali iš esmės pakeisti kaimo vietovės socialinę ir ekonominę situaciją, jo teigiamas poveikis juntamas skatinant žemės ūkio ir amatų plėtrą, saugant gamtinę aplinką, puoselėjant vietos kultūros tradicijas ir papročius, gerinant kelių tiesimo galimybes, infrastruktūrą ir kuriant naujas darbo vietas. Kaimo turizmas laikomas viena iš ekologiško turizmo rūšių, kuris draugiškas aplinkai, gerbia bendruomenės socialines ir kultūrinės vertybes, leidžia šeiminiams ir svečiams mėgautis teigiama, vertinga sąveika bei bendra patirtimi. Tai suteikia kaimo vietovėms galimybę būti aktyviomis turizmo sektoriaus dalyvėmis. Lygiavertiam dalyvavimui būtini tinkami žmogiškieji ir kiti ištekliai. Pasitelkus šias priemones, kaimo turizmas gali svariai prisidėti prie kaimo vietovių tvarumo ir aplinkinių bendruomenių plėtros (Daniloska ir Naumova-Mihajlovskaja, 2015). N. Čurčić ir kt. (2021) nuomone, kaimo turizmas laikomas viena iš tvaraus vystymosi prielaidų, kurių dėka kaimo vietovės gali pasiekti ekonominę, aplinkosauginę ir

sociokultūrinį augimą. Taip pat jis gali tapti ir kaimo plėtros iniciatyvų strategijų kūrimo pagrindu, nes daugiausiai dėmesio skiria vietos kultūrai ir kaimo bendruomenių kūrybiškumui, aplinkai ir gastronomijai. N. Čurcić ir kt. (2021), D. Cvijanović ir kt. (2021) bei X. Huang (2025) pabrėžia ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį turizmo poveikį kaimo vietovėms, tačiau Y. Liu ir kt. (2023), išskiria ir laisvalaikio bei švietimo sritis. Turizmo svarbą patvirtina Y. Liu ir kt. (2023) bei A. Hajizadeh ir kt. (2024) atlikti tyrimai, kurių metu atskleista, jog kaimo turizmo plėtra turi teigiamos įtakos socialiniams ir kultūriniais pokyčiams kaimo vietovėse.

R. Naghizadeh (2021) išskyrė tris turizmo įtakos kaimo vietovių plėtrai sritis: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę. Tuo tarpu H.C. Choi ir E. Sirakaya (2006) šias sritis papildė politinė, kultūrinė ir technologinė sritimis. Kiekybiniam turizmo poveikio kaimo vietovių plėtros vertinimui tikslinga naudoti detaliaus H.C. Choi ir E. Sirakaya (2006) išskirtus vertinimo kriterijus, leidžiančius gilintis į ekonominę, socialinę, ekologinę, politinę, kultūrinę ir technologinę dimensijas, kuriose fiksuojami turizmo plėtros poveikis. A. Kataya (2021) nuomone, vis tik turizmo poveikį teritorijos vystymui yra sunku įvertinti. Pagrindiniai vertintini aspektai – tai ekonominė, socialinė ir kultūrinė sritys. Iš turizmo gaunamos pajamos gali būti panaudojamos regiono vystymui, gamtos apsaugai, ekonominėms investicijoms, architektūros ir istorijos paminklų atnaujinimui. Mokslininko teigimu, kaimo vietovėse, kuriose plėtojamas kaimo turizmas, vyksta tam tikri konkretūs pokyčiai, kurie gali turėti teigiamos ir neigiamos įtakos (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Kaimo turizmo poveikis kaimo vietovėms (sudaryta autorės)

Table 1. Impact of rural tourism on rural areas (composed by the author)

Teigiamas	Neigiamas
Atsiranda informacijos centrų poreikis, kad būtų galima reguliuoti turistų srautus, teikti jiems reikalingą informaciją. Šioje srityje sukuriama vietos turizmo vadybininkams, gidams (Kataya, 2021)	Vyksta floros ir faunos pokyčiai: naikinamos įvairių rūšių buveinės, medžiojami gyvūnai, trikdoma gyvūnų vidinė ir išorinė migracija, naikinami reti augalai, kertami miškai (Kataya, 2021; Ibanescu ir kt., 2018)
Išauga kaimo turizmą papildančių veiklų įvairovė: susikuria kepyklos ir konditerijos įmonės, pieno perdirbimo įmonės, mėsos perdirbimo įmonės, siuvyklos ir skalbyklos, suvenyrų parduotuvės, teikiamos fotografavimo paslaugos. Vystosi amatų ir rankdarbių sritis (Kataya, 2021; Souca, 2019)	Vykdoma tarša: buitinės atliekos turi įtakos gruntinio arba paviršinio vandens užterštumo didėjimui, motorinės priemonės didina oro taršą, didėja dirvožemio tarša, fiksuojama triukšmo tarša (Kataya, 2021; Kachniewska, 2015; Rangus ir kt., 2017)
Tampa aktyvesnė kultūros centrų veikla, bendradarbiaujant su vietos bendruomenėmis, atnaujinamos renginių salės, kultūrinės erdvės, daugėja saviveiklos grupių (chorų, folkloro ansamblių, mėgėjų teatrų) (Kataya, 2021; Liu ir kt., 2023; Hajizadeh ir kt., 2024)	Vyksta dirvožemio erozija – tankinamas dirvožemis, kertami miškai padidina vandens nuotėkį, pažeidžiamos geologinės formos (urvai, upių krantai ir kt.) (Kataya, 2021)
Suteikia ekonominę vertę saugomų teritorijų aplinkoje teikiamoms paslaugoms (Daniloska ir Naumova-Mihajlovska, 2015; Liu ir kt., 2023)	Keičiantis tradicijoms, prarandamas autentiškumas (Kataya, 2021)
Generuoja tiesiogines pajamas saugomų teritorijų apsaugai (Daniloska ir Naumova-Mihajlovska, 2015; Liu ir kt., 2023)	Nyksta gamtos ištekliai: sumažėja vandens ištekliai, išauga gaisrų rizika (Kataya, 2021)
Generuoja pajamas vietos gyventojams, skatinant gamtosaugines iniciatyvas vietos bendruomenėse, sprendžiant skurdo problemas (Daniloska ir Naumova-Mihajlovska, 2015; Ibanescu ir kt., 2018; Liu ir kt., 2023; Souca, 2019)	Vyksta socialiniai konfliktai tarp bendruomenės narių ir lankytojų (Kataya, 2021; Ibanescu ir kt., 2018; Kachniewska, 2015; Rangus ir kt., 2017)
Gerina demografinę padėtį (Souca, 2019)	Pažeidžiamas vietos gyventojų gyvenimo ritmas (Rangus ir kt., 2017)
Gerina emocinę gyventojų savijautą (Rangus ir kt., 2017; Liu ir kt., 2023)	Kinta kaimo socialinė struktūra, didėja socialinė atskirtis ir nelygybė (Kataya, 2021; Ibanescu ir kt., 2018)
Skatina tvarų gamtos išteklių naudojimą, mažina grėsmes biologinei įvairovei (Daniloska ir Naumova-Mihajlovska, 2015; Maroto-Martos ir kt., 2020)	Kaimo vietovių priklausymas nuo turizmo kaip nuo pajamų šaltinio. Turizmo rinkos nepastovumas ir sezoniskumas tampa rizikos veiksniu (Daniloska ir Naumova-Mihajlovska, 2015; Ibanescu ir kt., 2018)
Padedą išsaugoti kultūrinį ir nacionalinį tapatumą, didina pasididžiavimą nacionaline kultūra (Dimitrovski ir kt., 2012; Ibanescu ir kt., 2018; Liu ir kt., 2023; Petrovic ir kt., 2018; Souca, 2019; Souca, 2019)	
Bendras gyvenimo kokybės pagerėjimas (Ibanescu ir kt., 2018; Kachniewska, 2015; Souca, 2019)	Išauga žemės, prekių ir paslaugų kainos (Ibanescu ir kt., 2018)

1 lentelėje pateikti skirtingų tyrėjų išskirti teigiami ir neigiami turizmo poveikio kaimo vietovėms aspektai, kurie leidžia preliminarai numatyti galimas pasekmes planuojant turizmo plėtrą. Nepaisant įvairių abejonų ir galimų neigiamų pasekmių, B.C. Ibanescu ir kt. (2018) atliktas kiekybinis tyrimas atskleidė neabejotinai teigiamą turizmo poveikį kaimo

vietovių gyventojų užimtumo gerinimui, viešosios infrastruktūros tobulinimui, demografiniam stabilizavimui, ekonominiam kaimo vietovių vystymuisi. Nors dažniausiai akcentuojamas būtent teigiamas turizmo poveikis, tačiau M.L. Souca (2019) teigimu, ignoruojant neigiamą kaimo turizmo poveikį, gali kilti vietos gyventojų nepasitenkinimas ir susipriešinimas. G. Ionela ir kt. (2015) nuomone, pabrėžiant teigiamus kaimo turizmo aspektus, negalima pamiršti ir neigiamo poveikio, siekiant jį sumažinti taikant strateginio planavimo priemones. Siekiant užtikrinti teigiamą kaimo turizmo poveikį, pabrėžiama, kad kaimo turizmas turi būti grindžiamas tvaraus vystymosi ir gero valdymo politikos koncepcija (Čurcić ir kt., 2021).

Mokslininkų pateikiama teigiamų ir neigiamų turizmo poveikio kaimo vietovėms aspektų gausa skatina gilintis į šio poveikio vertinimo galimybes. B.C. Ibanescu ir kt. (2018) siūlo turizmo poveikio kaimo vietovėms tvarumą vertinti šiais aspektais: *demografinio pastovumo, komunalinių paslaugų vystymu, socialiniu ir ekonominiu vystymusi*.

Y. Liu ir kt. (2023) teigimu, nėra visuotinai pripažinto metodo, skirto turizmo poveikio vertinimui. Mokslininkų nuomone, vertinimui gali būti naudojami įvairūs duomenų šaltiniai: literatūros apžvalgos, ankstesnių teorinių ir empirinių tyrimų analizė, ekspertų nuomonės analizė, interviu ir focus grupių tyrimai. Tikslingiausia vertinti ekonominę, sociokultūrinę, aplinkosauginę ir laisvalaikio bei edukacinę sritis. M.A. Kachniewska (2015) nuomone, vertinimas gali būti atliekamas analizuojant skirtingų socialinių grupių požiūrius: turistų, turizmo paslaugų teikėjų ir kitų vietos gyventojų, kurie negauna tiesioginės ekonominės naudos iš turizmo. Šių grupių įsitraukimas užtikrina vertinimo įvairiapusiškumą.

Vienas iš reikšmingiausių mokslinėje literatūroje publikuotų vertinimo instrumentų – tai H.C. Choi ir E. Sirakaya (2006) sukurtas klausimynas su patikrintais ir patvirtintais indikatoriais, leidžiančiais įvertinti skirtingas kaimo plėtrai turinčias poveikio sritis. Analizuojamos ekonominė (užimtumas, paklausa, gyvenimo mokybė, darbo sąlygos ir kt.), socialinė (socialinė sanglauda, turistų pasitenkinimas, bendruomenės ištekliai, sveikata ir saugumas), ekologinė (atsinaujinančių ir neatsinaujinančių išteklių paradimas, ekosistemos nykimas, atliekų perdirbimas, žmonių populiacija), politinė (valdžios politika, vietos planavimo politika, valstybės parama, politinis dalyvavimas), kultūrinė (architektūra, kultūros vadyba, edukacijos), technologinė (turizmo informacijos rinkimas, naujų technologijų įsisavinimas ir kt.) dimensijos ir jas apibūdinantys kriterijai. Šį instrumentą taikė Y. Liu ir kt. 2023 metais aprašyto tyrimo metu bei A. Hajizadeh ir kt. (2024) įgyvendindami taikomosios paskirties tyrimą ir siekdami išsiaiškinti kaimo turizmo poveikį kaimo vietovių socialinėms problemoms.

Apibendrinant skirtingų atliktų tyrimų rezultatus ir mokslininkų įžvalgas bei remiantis keleto autorių tyrimuose pasitvirtinusiomis metodikomis, galima teigti, kad išsamiausias vertinimas gali būti grindžiamas ekonomine, socialine, aplinkosaugine, politine, kultūrine bei technologine sritis apimančiais vertinimo kriterijais, aptartais H.C. Choi ir E. Sirakaya (2006) bei praktiškai pritaikytais vertinant turizmo poveikį kaimo vietovėse pastaraisiais metais atliktuose užsienio mokslininkų tyrimuose. Kaip teigia instrumento autoriai H.C. Choi ir E. Sirakaya (2006), turizmo poveikio vertinimas svarbus gyventojų gyvenimo kokybės užtikrinimui, siekiant optimizuoti vietos ekonomikos naudas, apsaugant natūralią ir žmogaus sukurtą kaimo vietovių aplinką bei teikiant aukštos kokybės paslaugas kaimo turizmo paslaugų vartotojams. Tyrimų rezultatai skatina prisiimti atsakomybę už galimus pokyčius, o priimant su kaimo turizmo vystymu susijusius sprendimus, atsižvelgti į vietos bendruomenės nuomonę.

Tyrimo analizė atskleidė, kad kaimo turizmas yra daugialypis reiškinys, grindžiamas gamtiniais ir antropogeniniais iškyliais glaudžiai susijęs su kaimo vietovių ekonominiu, socialiniu ir kultūriniu gyvybingumu. Mokslininkų teigimu, kaimo turizmo plėtra gali generuoti pajamas, kurti darbo vietas, stiprinti bendruomenes ir prisidėti prie infrastruktūros gerinimo, tačiau kartu kelia aplinkosauginių, socialinių ir ekonominių rizikų. Todėl turizmo poveikio vertinimas turėtų būti kompleksinis, apimantis ekonominę, socialinę, aplinkosauginę, politinę, kultūrinę ir technologinę dimensijas, remiantis jais pagrįsta vertinimo metodika.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad nors dėl skirtingų šalių situacijų kyla problemų kuriant bendrą kaimo turizmo sampratą, tačiau visuose apibrėžimuose dominuoja geografinis kaimo vietovės kriterijus, išskiriantis kaimo turizmą iš kitų turizmo rūšių atsižvelgiant į jam būdingus išskirtinius bruožus: veikla vykdoma mažo gyventojų tankio teritorijoje; grindžiama žemės ūkiu ir gamtiniais iškyliais; orientuota į autentišką kaimo gyvenimo būdą, tradicijų ir kultūros patyrimą; plėtojama smulkaus ir vietos bendruomenės paremto verslo pagrindu; pasižymi glaudžia sąveika tarp lankytojų ir vietos gyventojų bei natūralios aplinkos.

2. Kaimo turizmas yra svarbus veiksnys, galintis pakeisti kaimo vietovės socialinę ir ekonominę vaizdą, atverti naujas galimybes ekonominei, socialinei ir gamtosauginei plėtrai, tačiau moksliniai tyrimai atskleidžia ne tik teigiamą, bet ir neigiamą turizmo poveikį kaimo vietovėms. Šio poveikio tyrimai, pagrįsti detaliu kultūrinio, socialinio ekonominio, aplinkosauginio, technologinio ir politinio poveikio indikatorius vertinimu, svarbūs užtikrinant tvarų kaimo turizmo planavimą bei vystymą, atsižvelgiant į vietos bendruomenių poreikius bei nuomonę.

Literatūra

1. Aleknavičius, P., Aleknavičius, M., Akelaitytė, S. (2014). Lietuvos kaimo gyvenamųjų vietovių pokyčių tyrimai. *Journal of Architecture and Urbanism*. 38(2), 161-172. <https://doi.org/10.3846/20297955.2014.924284>

2. Alim, A., Jee, W., Voon, M.L., Ngui, K.S., Kasuma, J. (2021). Tourism Development Through Communities' Support: Rural Communities' Perspective. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 39, 1473–1482. <https://doi.org/10.30892/gtg.394spl18-791>
3. Barkauskas, V., Barkauskienė, K., Jasinskas, E. (2015). Analysis of macro environmental factors influencing the development of rural tourism: Lithuanian case. *Social and Behavioral Sciences*, 213, 167 – 172. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.421>
4. Choi, H.C., Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27, 1274-1289. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.05.018>
5. Ćurčić, N., Svitlica, A.M., Brankov, J., Bjeljac, Ž., Pavlović, S., Jandžiković, B. (2021). The Role of Rural Tourism in Strengthening the Sustainability of Rural Areas: The Case of Zlakusa Village. *Sustainability*, 13, 6747. <https://doi.org/10.3390/su13126747>
6. Cvijanović, D., Gajić, T., Cvijanović, D. (2021). The impact of tourism on rural development: Example of undeveloped villages in Republic of Serbia, *Economic Review: Journal of Economics and Business*, 19(1), 35-48, <https://doi.org/10.51558/2303-680X.2021.19.1.35>
7. Daniloska, N., Naumova-Mihajlovska, H. (2015). Rural tourism and sustainable rural development. *Economic Development*, 3, 307-320.
8. Dimitrovski, D.D., Todorovic, A.T., Valjarevic, A.D. (2012). Rural tourism and regional development: Case study of development of rural tourism in the region of Gruža, Serbia. *Procedia Environmental Sciences*, 14, 288-297. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2012.03.028>
9. Geng, Y., Zhao, S., Zhang, X., Li, J., Yan, Y., Gao, J. (2025). Bibliometric analysis of sustainable rural tourism. *Humanities And Social Sciences Communications*. 12:788 | <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05213-z>
10. Giannakis, E. (2014). The Role of Rural Tourism on the Development of Rural Areas: the Case of Cyprus. *Romanian Journal of Regional Science*, 8(1), 38-54.
11. Hajizadeh Asl, A., Shamsoddini, A., & Hemmati, M. (2024). Impact of Rural Tourism Development on Social Issues in Rural Areas (Case Study: Villages in West Azerbaijan Province). *Journal of Sustainable Rural Development*, 8(2), 313-322. <https://doi.org/10.22034/jsrd.2024.455188.1186>
12. Huang, X. (2025). Research on the Impact of Rural Tourism Development on the Economic Benefits of Bama County in Guangxi. *SHS Web of Conferences*. 213, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202521301013>
13. Ibanescu, B.C., Stoleriu, O.M., Munteanu, A., Iatu, C. (2018). The Impact of Tourism on Sustainable Development of Rural Areas: Evidence from Romania. *Sustainability*, 10, 3529. <https://doi.org/10.3390/su10103529>
14. Ionela, G., Constantin, B.M., Dogaru, L. (2015). Advantages and Limits for Tourism Development in Rural Area. *Procedia Economics and Finance*, 32, 1050 – 1059
15. Kachniewska, M.A. (2015). Tourism development as a determinant of quality of life in rural areas. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 7(5), 500 – 515. <http://dx.doi.org/10.1108/WHATT-06-2015-0028>
16. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
17. Kataya, A. (2021). The Impact of Rural Tourism on the Development of Regional Communities. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*, Article ID 652463 <https://doi.org/10.5171/2021.652463>
18. Liu, Y., Chiang, J., Ko, P. (2023). The benefits of tourism for rural community development. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 137, <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01610-4>
19. Maroto-Martos, J., Voth, A., Pinos-Navarrete, A. (2020). The Importance of Tourism in Rural Development in Spain and Germany. Neoendogenous Development in European Rural Areas. *Springer Geography*, 181-205. https://doi.org/10.1007/978-3-030-33463-5_9
20. Naghizadeh, R. (2021). The Impact of Tourism on Rural Areas: A Case Study. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 9(3), 153-164, <https://doi.org/10.17265/2328-2169/2021.03.003>
21. Petrovic, M.D., Vujko, A., Gajic, T., Vukovic, D.B., Radovanovic, M., Jovanovic, J.M., Vukovic, N. (2018). Tourism as an Approach to Sustainable Rural Development in Post-Socialist Countries: A Comparative Study of Serbia and Slovenia. *Sustainability*. 10, 54; <https://doi.org/10.3390/su10010054>
22. Rangus, M., Brumen, B., Topler, J.P. (2017). Sustainable Tourism Development in Rural Areas: The Role of Stakeholders. *Academica Turistica*. 10(2): 167-174. <https://doi.org/10.26493/2335-4194.10.167-173>
23. *Rural development in the EU: Statistical and economic information: report 2013* (2014). <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/16c029aa-a842-4664-9c4c-79b07d251338>
24. Souca, M.L. (2019). Revitalizing Rural Tourism through Creative Tourism: the Role and Importance of the Local Community. *MID Journal*. 2(2): 43-51. <https://doi.org/10.2478/midj-2019-0009>
25. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

THE IMPORTANCE OF TOURISM FOR RURAL AREAS: THEORETICAL ASPECTS

Abstract

Rural areas, far from large cities, are characterized by fewer employment opportunities and a lower standard of living. The population in these areas is constantly decreasing, especially among the younger generation. They emigrate not only abroad, but also to larger cities. Tourism is considered a factor promoting development at the local, regional and national levels. It expands the possibilities for improving the quality of life and creates the prerequisites for new activities and earning opportunities in rural areas, thus contributing to the development of rural areas. This article aims to reveal the influence of tourism on the development of rural areas from a theoretical perspective. Therefore, it is important to theoretically reveal the impact of rural tourism on rural areas and the possibilities of its assessment. It has been found that the concept of rural tourism is dominated by the geographical criterion of the rural area, which distinguishes rural tourism from other types of tourism. It can change the social and economic picture of a rural area, open up new opportunities for economic, social and environmental development, but scientific research reveals not only positive, but also negative impacts of tourism on rural areas in the cultural, social, economic, environmental, technological and political areas, which can become the basis for assessing the impact of rural tourism.

Keywords: rural areas, rural tourism, tourism.